
TOPLANTI & GEZİ

Hindistan Notları

FATİH ERKOÇOĞLU*

Vardım Hind eline kumaş getirdim

Açtım bedestanı sattım oturdum

Sen benim başıma neler getirdin

Ben senin kahrını çekemem gönül¹

Giriş

Türkünün yakıldığı dönemde Hind elinden kumaş getiriliyormuş. Malum olduğu üzere İpek Yolu'ndan paha da ağır yükte hafif eşya getirmek daha makbul. Hind elinden develerin sırtında mobilya getirecek değilsiniz ya! Gerçi zenginlerin o malzemelerden de getirdikleri nakledilmektedir.

Peki sadece kumaş mı getiriliyormuş? Hz. Peygamber'in hayatını anlatırken Arab yarımadasının ekonomik yapısı üzerinde durur, Arapların Kureyş suresinde vurgulandığı gibi yaz ve kış seferleri yaparak Yemen'den emtia getirdiklerinden, bunları Mekke üzerinden Mısır ve Suriye'ye sattıklarından bahsederiz. Ayrıca bu güzergahın da önemli bir ticaret yolu olduğunu öğrencilerimize naklederiz. Peki gerçekte sadece kumaş mı getiriliyormuş? Tabi ki değil! İstanbul'da Topkapı Sarayı'nda Mukaddes Emanetler adıyla muhafaza edilen bir kısım eşya içerisinde yer alan Hz. Peygamberimize ait olduğu kabul edilen kılıç ve yekpare bambu yay ile halifelerine ait olduğu bilinen kılıçların Hind menşeli olduğu ifade edilmektedir.

* Doç. Dr. | Yıldırım Beyazıt Üniversitesi İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi Tarih Böl.

¹ Kaynak Kişi: Turan Engin, Derleyen: Yücel Paşmakçı

Yukarıda zikrettiğimiz türkü, Yücel Paşmakçı'nın Turan Engin'den derlediği bir Erzincan türküsüdür. Tabi zihinsel dünyamızda Hindistan-la bağlantımız sadece bu türkü ile mi? Başka türkülerimizle de Hindistan-Anadolu köprüsü rahatlıkla kurulabilmektedir.

Tabi çocukluğumda Raj Kapoor'dan (ö.1988) dinlediğim Avare şarkısının tınısı kulaklarımdan hiç gitmiyordu. Son yıllarda ise Amir Han ve Şahrüh Han gibi Müslüman aktör ve yönetmenler çektikleri filimler ile hem kendi coğrafyalarının tanıtımını yaparak, sorunlarını işlerlerken, bizlerin manevi dünyalarına güzel etkiler bıraktılar.

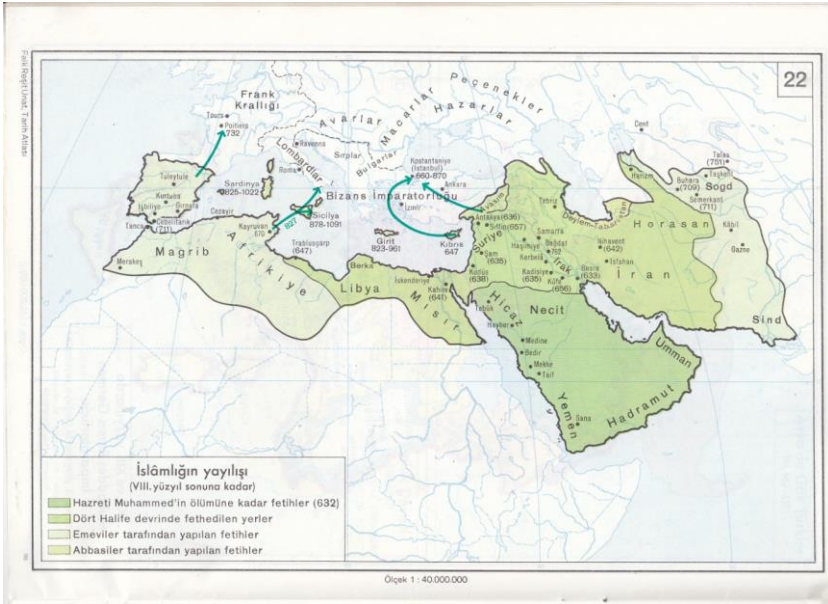
Türkiye Diyanet Vakfı Kadın Aile ve Gençlik Merkezi (KAGEM) için bu yıl başında meşhur seyyâhımızın anlattıklarından yola çıkarak, *İbn Battûta Seyahatnâmesi'nde Kadın* başlıklı bir tebliğ sunmuştum. Bu tebliği hazırlarken seyyahımızın notları üzerinden gezdiği coğrafyayı onunla birlikte gezmiş ve içimde bir Hindistan'a gitme sevdası oluşmuştu. Bu yıl birkaç ay içerisinde hep ışığın doğduğu doğuya doğru geziler

yaptım. Rabbim önce Timur Han'ın topraklarına yani Özbekistan'a ardından sırasıyla Tayland, İran ve Hindistan'a gitmeyi nasip etti. İşte bu taşıdığım hissiyatla Hindistan'a gitmişim.

Burada İbn Battûta'nın rehberliğinde, Burak Tur'un organizasyonu ile Hindistan'a yapmış olduğum bir haftalık geziyi, yer yer tarihî notlar eşliğinde anlatmaya çalışacağım.

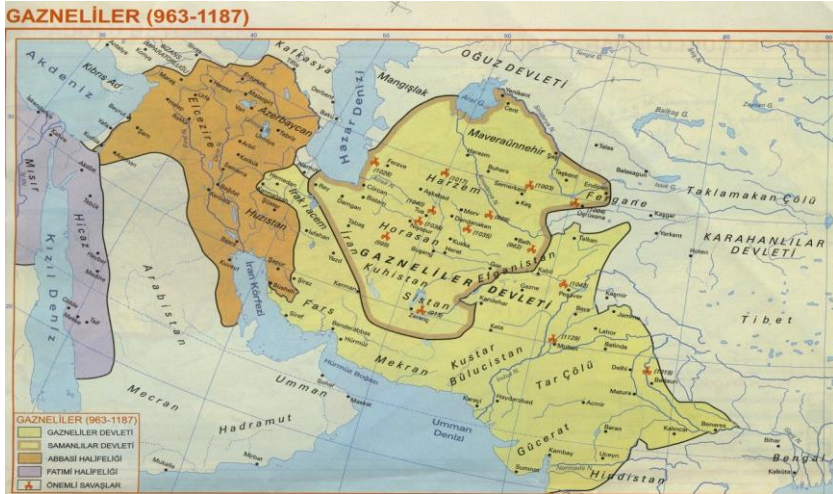
Tarihçe

Müslümanların Hindistanla tanışmaları Emevîler döneminin meşhur Irak valisi Haccâc b. Yûsuf'un yeğeni Muhammed b. Kâsım es-Sekafi'nin valiliği dönemlerine rastlamaktadır. Valiliğinde Müslümanlar hemen hemen bugünkü Pakistan bölgesini kapsayan alanı yani Sind bölgesini fethettiler (92-93/710-711). Bir taraftan Emevî valisinin halka müsamahalı davranması, diğer taraftan bölgedeki ağır kast sistemi nedeniyle sistemin en alt grupları ilerleyen zamanlarda Müslümanlığı benimsediler. Ömer b. Abdülaziz döneminde (99-101/717-720) ise yönetici sınıf içerisinde de İslâmîyeti kabul edenler oldu.

Faik Reşit Unat, *Tarih Atlası*, Ankara 1983

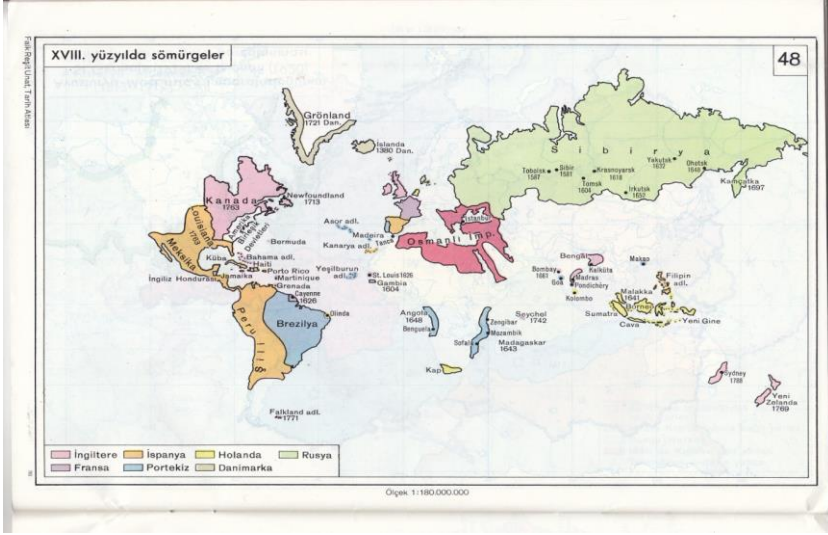
Gaznelililer devletinin yükselişi Hindistan'da İslâm kültürünün gelişmesinde yeni bir dönem başlattı. Bölgeye 17 sefer düzenleyerek Sultan Mahmud, İslâmiyetin yayılmasına imkan sağladı. Kuzey Hindistan'ın Gurlular tarafından fethedilmesinden (XII. yy ikinci yarısında) sonra gerçek Müslüman-Hint toplumu oluştu. Ele geçirilen yerleşim birimlerine camiler yapıldı, ülkenin hemen her tarafına dervişler gönderildi. XII ve XIII. yüzyıllarda ise Delhi sultanlığının ihtiyaç duyduğu kadroları temin eden Orta Asya'dan Hindistan'a göç eden Müslüman aileler de bölgede İslam dininin yayılmasında etkili olmuşlardır. Zira pekçok ilim adamı ve mutasavvıf da gelmiştir. İbn Battûta da bu bağlamda Hindistan'a gelecek ve muhtelif görevlerde takriben 7 yıl burada çalışacaktır.

1206'da Gurlu sultanı Müüzüddin'in vefatıyla Kutbeddin Aybeg Delhi Sultanı oldu. Sultanlığın gerçek anlamda kurucusu ise damadı ve halefi Şemseddin İltutmış (1211-1236). Sultanlık 1398'de Timur'un istilasına uğradı. 1451-1489 yılları arasında Lûdiler hanedanı kuruldu. 1526 yılında Babür'ün İbrahim-i Lûdî'yi yenilgiye uğratması ile artık bölgede 1837'de İngilizlerin gelişine kadar Babürlü hakimiyeti kurulmuş oldu. Artık eski dünyada biri batı da (Osmanlı) diğeri de doğu da olmak üzere iki büyük Sünnî İslâm devleti boy gösteriyordu. XV. yüzyılın sonlarına doğru Hindistan'ın güneyinde Osmanlı devletini hem Basra hem de Kızıldeniz'de meşgul edecek olan Portekiz işgalleri baş gösterdi.

1837'de başlayan işgalle birlikte İngilizler, Müslümanların siyasi ve

ekonomik güçlerini tamamen kırabilmek için resmi dil Farsça'nın yerine İngilizceyi ikâme ettirdiler. Bu durum Hindular için sadece bir değişiklik olmaktan öteye gitmemiş bir uygulama iken Müslümanlar için sorun başlangıcı oldu ve hakim oldukları imtiyazları kaybettiler.

Faik Reşit Unat, *Tarih Atlası*, Ankara 1983

Hind Müslümanları I. Dünya Savaşı'nda Osmanlıdan yana bir tavır almışlardır. 1924 yılında Türkiye'de hilafetin kaldırılması, Hindistan'daki Hilafet Hareketi'nin de çökmesine neden oldu. Bu arada Müslüman-Hindu işbirliği de sona erdi ve Müslümanlar bağımsızlık arayışlarına girdiler. 1947'de Muhammed Ali Cinnah, bağımsız Pakistan'ın ilk devlet başkanı oldu. Bölünmenin ardından iki taraflı büyük bir göç başladı, katliamlar vuku buldu. 1971'de ise kanlı bir iç savaş sonrasında Bangladeş kuruldu. Bugün Hindistan'ın nüfusu 1.200 milyon civarındadır. Müslüman nüfusun 138 milyon olduğu belirtilmektedir.

Bu kısa tarihçeden sonra Hindistan gezimize başlayabiliriz.

Ajmer Yolculuğu

Beş buçuk altı saatlik bir yolculuk sonrasında Delhi İndra Gandhi Uluslararası Havalimanına ulaşmıştık. Çıkışta, bizi önümüzdeki beş gün boyunca gezdirecek olan annesi Özbek babası Arap olan Habibullah, Özbek kökenli Ammâr ve Hindistanlı Mirâc karşıladı. İlk olarak Delhi'nin güney batısında bulunan Ajmer'e gidilecekti. Önümüzde 400 ki-

lometrelik bir yol bulunuyordu. Takriben bir saat sonra kahvaltı için mola verildi. Gittiğimiz güzergah alabildiğine yeşil bir hattan oluşuyordu. Uzaklarda dağ silsilesi göze çarpıyor, çevrede tuğladan yapılmış, çoğunun sıvası olmayan birer ikişer katlı evler yer alıyordu. Sokaklar insandan ve pislikten geçilmiyordu. Uzak doğuda yaygın bir şekilde kullanılan mobiletler, istisnasız üzerinde iki şer kişi ile yol alıyordu. Kadınların rengarenk sarileri, hiç de güzel olmayan bu ortamda, çöplükte açan gül misali hoş ve güzel bir görüntü oluşturunuyordu. Hint tanrıları ile insanların sokaklarda eşit konumda oldukları rahatlıkla fark edilebiliyordu. Yol kenarında bol miktarda ineğin serbest bir şekilde otlamasından bu anlaşıyordu. Aslında bu hayvanların çoğu çöplerden karınlarını doyuruyorlardı.

Hindistan üretimi, rengarek Tata kamyonlarının korna seslerinin ahengi ile yolumuza devam ediyorduk. Gerçi kısa süre sonra alışıyor sunuz ve şöförlerin artık ahenkli melodileri çağrıştıran kornaları eşliğinde yukarıdaki hissiyat doğrultusunda Hindistan'ı düşünmeye başlıyorsunuz. Otobüsümüzde konforumuz yerinde idi. Karnımızı doyurmuştuk, fakat ruhumuzu doyuramamıştık. İki gün sonra organizatörümüze Raj Kapoor ve Sami Yusuf'u hatırlatmak zorunda kaldım. Hz. Ömer'e atfedilen sözü belirttim "Şarkı, yolcunun azığıdır". Aslında organizatörümüzde biliyordu bunları, fakat nedense unutmuştu.

Dergâh-1 Şerfi Ziyaret

Birkaç saat sonra Rajasthan eyaleti sınırları içerisindeki Ajmer'e ulaştık. Ajmer'e geldiğimizde her yerde tuk tuk denilen üç tekerlekli motosikletler bizi karşılıyordu. Zira büyük otobüsümüzün eski şehir merkezine girmesi mümkün değildi ve bundan dolayı bizler de bu tuk tuklara binmek zorunda idik. Bindığımız araçlar da bizi eski şehrin kapısında indirdi. Halen kullanılan kapının demir aksamı zamana meydan oku-

yordu. Çarpık kentleşme bizde olduğu gibi buralarda da belirgin bir şekilde göze çarpıyordu. Eski şehrin tarihi kapısından içeri girerken Zamanda Yolculuk filmi aklıma geldi. Öncesinde de bunu fark ediyordunuz, fakat birden egzotik bir ortamın içerisine girmiş oldunuz. Hindistanın ilk ve en büyük tarikatı olan, Herat yakınlarındaki Çişt köyüne nispetle Çiştî olarak anılan Muineddin Hasan el-Çiştî (ö. 1236) hazretlerinin dergâh ve türbesi olan Dergâh-ı Şerîf'e kadar uzanan dar sokakta muhtelif tatlıcılar, lokantalar, Hindistana özgü meyve satıcıları züccaciye dükkanları bulunuyordu. Dar sokağın çevresindeki eski ahşap evler, zamanında bu sokağın çok canlı ve bakımlı olduğunun göstergesi idi. Bu evlerin birçoğu halen hotel olarak kullanılıyordu. Eski ahşap evlerin hemen yanında, ucube görünümlü beton yapılar dikkatten kaçmıyordu.

Takriben onbeş dakikalık bir yürüyüş sonrasında, üzerinde yeşil kubbeli iki minare bulunan büyük bir taç kapı karşınıza çıkıyor. Mermer yapı üzerinde ay yıldız motifi dikkat çekiyordu. İçeriye girmek için ayakkabılarımızı çıkarmamız istenmişti. Bütün grubun ayakkabıları, bağcıklarıyla bağlanmış halde, neredeyse yuvarlak bir kümeye dönüşmüştü. Külliye girişinde bu iş için bekleyen vazifeliler bulunuyordu ve bu muhafaza işini birkaç rupi karşılığında yapıyorlardı. Tabi saygıdan ayakkabılarımızı çıkarttırıyorlardı, fakat ziyaretimiz sonrasında ayaklarımızı siyah olduğu halde ayakkabılarımızı giymek zorunda kaldık. Bu arada içeride fotoğraf çekmemize izin vermediler. Elimdeki büyük Nikon fotoğraf makinemi, orada kalacak olan rehber arkadaşımız Mirâc'a bıraktım. Yanımda gerçi iki tane daha fotoğraf makinesi vardı. Onları cebime koydum.

Muineddîn-i Çiştî'nin türbesinin bulunduğu külliye muhtelif yapılardan oluşuyordu. Mermerden yapılmış olan iki cami, XVI. ve XVII. yüzyıllarda Şâh Cihân ve Ekber Şâh zamanında inşa edilmiştir. Her yıl binlerce Müslümanın Muineddin-i Çiştî'nin vefat ettiği ekim ayında, dergahını ve türbesini ziyaret için Ajmer'e geldiği nakledildi.

Girdiğimizde içerisi ana baba günü gibi idi. Girişin hemen arkasında iki tane devasa kazan bulunuyordu. Zamanında burayı ziyarete gelenlere ve yoksullara iyi hizmet edildiği anlaşılıyordu, fakat bugün içerisine atılmış bir miktar, para, pirinç ve muhtelif eşya dikkati çekiyordu. Herhalde burada da adaklar adanıyordu ki kazanın üzerinde uzun demirin üstüne bağlanmış muhtelif araç ve gereçlerde bu anlaşılıyordu. Tozdan korunamadığından, şadırvanlardan abdest alanların ıslak ayaklarıyla birlikte avluda hafif bir çamur oluşmuştu. Dar avluda abdest alanlar, oturanlar, yemek yiyenler ne ararsan vardı. Muineddîn-i Çiştî'nin türbesinin çevresi daha fazla kalabalıktı. Türbeye arka kısımdan girilebiliyordu. Arkadaki dar kısımda ise org ve ritim eşliğinde ilahilerin okunduğu bir yere girmiştik. Ziyaretçiler ilahi okuyanları çevrelemişlerdi. Avluda ve avluyu çevreleyen her yerde birileri oturuyor ya da uzanmış yatıyordu. Az önce sokak için söylediğim renk cümbüşü burada daha belirgin bir hal almıştı. Kadınların sarilerinden oluşan sanki bir çiçek bahçesindeydiniz. Avluda daha önce Tayland'da gördüğüm Budist mebedlerde Buda heykellerine sunulmak üzere alınan çiçek ve örtülerin yeşil renkli olanları ile gül yapraklarının satıldığı küçük dükkanlar bulunuyordu.

Yolumuz uzundu birkaç saat Muineddin-i Çiştî'nin dergahında kaldıktan sonra geldiğimiz dar sokaktan tuk tuklarımızın olduğu büyük kapıya ulaştık. Bu arada bizi burada bir sürpriz bekliyordu. Dar caddede korna sesleri ve büyük bir gürültüyle geçen, bizim düğün zannettiğimiz

araç topluluğu meğer bir siyasi partinin konvoyu imiş. Böylece Ajmer'de bir siyasi partinin faaliyetini de izleme imkanı bulmuştuk.

Jaypur

Akşamleyin konaklamamız Ajmer'e 130 km mesafede bulunan yine Rajastan eyaletine bağlı olan 1728 yılında Mihrace Swai Jai Jai Singh II tarafından kurulan ve "pembe şehir" olarak adlandırılan Jaypur'da olacaktı. Yollar çok kalabalıktı, gelirken grdmz sahnelerin aynısını bu sefer Jaypur'a doğru giderken görüyorduk. Yoksulluğun alabildiğine kendisini gösterdiği Hint banliyolarından geçerek ana yola çıkmıştık. Trafik yoğundu, geç saatlerde otelimize ulaşmıştık. Ertesi günü ise programızda Agra vardı. nce akşamleyin gezemediğimiz panoramik Jaypur turunu sabahleyin yapabildik. Jaypur'un oldukça zengin bir tarihi mirasa sahip olduğu tanıtım kitaplarından görülebiliyordu. Ne var ki biz sadece şehir kalesine yakın bir yerde bir teşehhüt miktarı durabildik ve en azından kalenin bedenlerine kadar kk bir yürüyüş gerekleştirebildik. Hisarın etrafında muhtelif Hind mabetleri görülüyordu.

Agra

Jaypur'dan Agra 236 km idi. Takriben 3 saatten fazla süren yolculuğumuz sonunda Agra'ya varmıştık. Yamuna nehrinin iki tarafında ku-

rulmuş olan şehir XVI. ve XVII. yüzyıllarda Moğollara başkentlik yapmış, bilhassa Ekber Şâh zamanında şehir, en önde gelen ticaret, kültür, eğitim ve sanat merkezi olmuştur. Dünyaca ünlü en muhteşem eserler yine bu şehirde inşa edilmiştir. Ekber Şâh'ın Yamuna nehrinin sağ kıyısında inşa ettirdiği kale ve Şâh Cihân'ın genç yaşta, hastalıktan vefat eden eşi Mümtâz Mahal olarak bilinen Ercümen Bânû Begüm için, 1646-1653 yılları arasında Osmanlı mimarı Muhammed İsa'ya yaptırdığı Tâc Mahal bunlar arasında önemli bir yere sahiptir.

Yamuna Nehri

Tâc Mahal Hint-İslâm ve Timurlu mimarisi gelenekleriyle bağlantılı bir plan ve yapı arz eder. Yapı, ana türbe binası mescid, kabul salonu, kapılar, ek pavyonlar ve geniş bahçelerden oluşan bir külliye'dir. Ana türbe beyaz mermerden ve diğer yapılar ise kırmızı kum taşı kullanılarak inşa edilmiştir. Bilindiği üzere Agra Kalesi ve Tac Mahal, UNESCO tarafından Dünya mirası içerisinde kabul edilmiş olup Tâc Mahal ise Dünyanın Yedi Harikasından birisi olarak tescillenmiştir.

Biz külliyeinin güneydoğusunda yer alan Fatihabâd kapısından ilk olarak avluya girdik. Karşımızda gösterişli taç kapı bulunuyordu. Kapıdan da bir kenarı 305 m. uzunluğunda bir kare teşkil eden geniş bahçeye yöneldik. İran bahçe mimarisinin ana esaslarına göre "çâr bâğ" (dört bağ) sistemiyle oluşturulmuş olan bu bahçede, içerisindeki kanal ve havuz fiskiyeleriyle güzel bir hava verilmiş ve bir cennet tasviri meydana getirilmeye çalışılmıştır. Bahçenin doğu ve batı duvarlarında Nevbethâneler bulunuyordu. Bilindiği üzere Büyük Selçuklulardan beri Türk devletlerinde hükümdarlık alametleri arasında nevbet vurdurma söz konusu idi. Ana türbenin batısında cami, doğusunda ise Mihmanhâne yer alıyordu.

Mescid

Köşelerde bulunan 42 m. yüksekliğindeki minarelerle çevrelenen ana türbe sekizgen bir iç mekana sahip olup, yapının üstündeki 44 m. yüksekliğinde dış kubbe gösterişli bir şekilde durmaktadır. Vefat ettiğinde Şâh Cihân'ın naaşının da hanımı Mümtâz Mahal'in yanına defnedildiğini burada belirtelim ve Arnold Toynbee'nin "...Resimler bir metni yalnızca vurgulamakla kalmazlar, kelimelerin yeterince dile getiremediği birçok şeyi de aktarabilirler."² ifadesinde olduğu gibi sözü resimlere bırakalım.

Mescid

Mihmanhâne ve Şâh Cihân ve Mümtâz Mahal'in Kabirleri

² Arnold Toynbee, *Tarih Bilinci*, Bateş Yayınları, İstanbul 1978, I, 12.

Agra Kalesi ve Agra'da Yaşam

Sirhind (Serhind)

Aynı gece Delhi'ye dönmüştük. Ertesi günü sabah erkenden bu defa kuzeye doğru 260 km mesafede yer alan Sirhind'de İmâm-ı Rabbânî'nin (ö. 1034/1624) kabrini ziyaret için yola çıktık. Yol güzergahı güneye göre çok daha fazla yeşillikti. Rehberlerimizin dediklerine göre Sihlerin yoğunlukla yaşadığı bir bölge imiş Sirhend.

Nakşibendiyye'nin Müceddidiyye (Hicrî ikinci bin yılın müceddidi olarak adlandırılıyor) kolunun kurucusu olan İmam Rabbânî hakkında geniş bilgiyi ilgili kitaplardan okumak mümkündür. İmam Rabbânî Delhi'de Nakşibendiyye tarikatını Hindistan'da yayan Hâce Bâkî-billâh ile karşılaşmış ve ona intisap etmiştir. Sirhind'e döndüğünde ise şeyhi ile mektuplaşmaya başlamış olup, bu mektupları onun *Mektûbât* ismiyle derlenen eserinin esasını oluşturacaktır. Yaşadığı dönemde devlet yöneticileri ile arasında sorunlarının olduğu yazılanlardan anlaşılacaktır. Onun bir yıl kadar hapiste yattığı nakledilmektedir.

İmam Rabbânî'nin külliyesi, Çiştî'ninkine göre daha sakindi. Zira Sirhind'de yaşayanların çoğunu Sihlerin oluşturuyordu ve burası başkent Delhi'ye uzak bir mesafede bulunuyordu. Son zamanlarda Türklerin yardımıyla üç katlı olarak yapılmış misafirhanede abdestlerimizi

tazeledikten sonra İmam Rabbâni'nin torunlarının nezaretinde külliyei gezdik. Gezdiğimiz ve müteakiben gezeceğimiz diğer külliyelerden daha bakımlı ve temiz görünüyordu burası. İmam Rabbani'nin türbesinin ikinci katında ve haziredeki mezarların yanında mumlar, bitmiş tüsüler, demirlere asılmış çaputlar vardı. Dualarımızı okuduktan sonra torunlarından birisi ile sohbet ettik. Yalnız üzülererek belirtmek isterim ki burada da kazanlar kaynamıyordu. Camide oturan, uzanmış yatan, sohbet ve ibadet eden onlarca insan bulunuyordu. Eski imarethane geleneği buralarda çoktan kaybolmuş gözüküyordu.

İmam Rabbâni'nin Türbesi ve Kabri

İmam Rabbâni Haziresinden

Trafiğin yoğunluğu nedeniyle geç vakit Delhi'ye dönmek zorunda kaldık. Delhi'ye girmeden önce sağlı sollu ana yolda yerde yatan yüzlerce insan karaltısı görünce hayret etmiştim. Bir başkası böyle bir durumu anlatsa kesinlikle inanmazdım. Evet! Gerçekten de yol boyunca neredeyse birer metre ara ile yüzlerce insan yol kenarında, kaldırımlarda, duvarlarda uzanmış yatıyorlardı. Hemen rehberlerimize sorduk. Akşam vakti girince Delhi'nin banliyo ve sokaklarında, evsiz barsız olarak yaşayan, yollarda buldukları boşlukları değerlendirerek boylu boyunca uzanmış yatan çok sayıda insanın olduğu söylenince çok üzüldüm. Önümüzdeki birkaç gün içerisinde karşılaştığım farklı görüntüler de bu durumu pekiştirdi.

Bir gece otelden dışarıya çıkmak üzereydim. Rehberimiz Habibullah beni gördü, omzumda çanta olduğu halde ve tek başına ana caddelerde bile dolaşmamamı söyleyince ne yalan söyleyeyim rktm. Otelimizin lüks bir semtte olmasına rağmen bunun hiç de uygun bir davranış olmadığını ve büyük tehlike arz ettiğini ifade etti. Bu durum son zamanlarda medyaya yansayan Hindistan ile ilgili haberlerin vehametini göstermesi bakımından ayrıca önemli idi.

Delhi

Son iki günümüzü Delhi'de geçirdik. Burada ilk olarak bir Müslüman mezarlığını gittik. Oldukça bakımsız olan bu kabristanda Hint Müslümanlarına ait bir miktar mezar taşını fotoğrafladım. Burada etrafi duvarla çevrili olan 1135/1722 yılında vefat eden İmam Rabbanı'nın halifelerinden Seyyid Nur Muhammed Bedynı'nın kabrini ziyaret ettik. Ardından buraya oldukça yakın bir yerde olan Hindulara ait l yakma merkezine uğradık. Bir gün öncesinde yakılmış cesetlerden fazla bir şey kalmamıştı.

Ölü Yakma Merkezinden

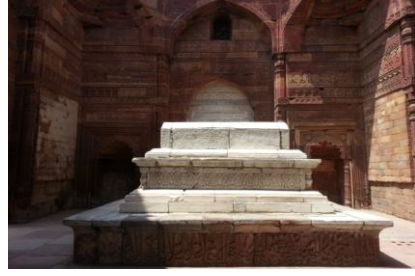
Delhi'ye gelipte Kutub Minâr görülmeden olmazdı herhalde. Mihra-
li köyünün geniş arazisi üzerine kurulan kompleks içerisindeki Hind-
İslâm mimarisinin şaheserlerinden biri olan ve 72,59 m. ile dünyanın en
yüksek minaresi kabul edilen (belki de bölgenin demek daha uygun
olur) Kutub Minâr, XII. yüzyılda bilhassa Karahanlılar tarafından yapı-
rılmış olan ilk örneklerle ortaya çıkan, Gazneliler ve Gurlular tarafından
geliştirilen daire planlı kalın ve yüksek bu yapılara çok güzel bir örnek
teşkil etmektedir. Bu minarenin ayrıca batı İslâm dünyasında yapılan
minarelerden farklı bir düşünceyle ele alınarak zafer abidesi şeklinde
planlandığı belirtilmektedir. Kutub Minâr denilmesinin nedeni ise
1253'de bu minarenin yakınına gömülen Çiştî şeyhlerinden Kutbeddin
Bahtiyar'ın isminden dolayıdır.

Minare, ilk Delhi sultanı Kutbeddin Aybeg zamanında, onun 1193'te yapımına başladığı Kuvvetü'l-İslâm isimli caminin 50 m. kadar güneyine İslâmiyetin Hindistan'da kazandığı zaferin bir sembolü olarak başlanmış, ancak Sultan İltutmüş (ö. 1235-1236) tarafından tamamlanabilmiştir. Diğer taraftan 1296-1316 yılları arasında hüküm süren Alaeddin Halacî bu külliye, ölçüleriyle Kutub Minâr'ı geçmesi hedeflenen bir minarenin yapımına başlamış, fakat bu teşebbüste sadece minarenin alt kısmı bitirilebilmiştir. Bu külliye Alaeddin'in kendi türbesi ve medresesi de bulunmaktadır.

Delhi Sultanlığının gerçek kurucusu olan Şemseddin İltutmuş'un mermer lahiti de bu külliye'nin batı tarafında yer almaktadır. Kubbesi zaman içerisinde yıkılmış olan türbenin iç kısmı, çepeçevre hat yazıları ve dekoratif süslerle tezyin edilmiştir.

İltutmuş'un Türbesi ve Kabri

İltutmuş'un, sultanlığın gerçek kurucusu olması bir tarafa, kendisinden sonra kızının veliahd tayin edilmesi bakımından da burada zikredilmeyi hak ettiğini düşünüyoruz. İltutmuş'un yaşları küçük olan erkek evlatlarının yerine veliahd tayin ettiği kızı Râziye Sultan 1236'da tahta oturarak ülkeyi dört sene yönetti. Bu kadın sultanın okunu ve sağdığını yanına alıp devlet erkaniyla yola çıktığında onun erkek gibi ata bindiği ve yüzünü örtmediği nakledilmektedir. Asılsız ithamlar ile tahttan indirilecek olan Râziye Sultân, müteakiben tahta çıkan kardeşi Nasıreddin'e isyan etti. Ne var ki Râziye Sultan, kardeşine yenildikten sonra sığındığı bir köyde, zırhını çalmak isteyen bir köylü tarafından öldürüldü.³

Hindistan'a gelince bir de Hindu tapınağı görmeden olmazdı. Hindu tanrısı Şiva'nın heykellerinin olduğu bir mabete girdikten sonra, sıcakta çıplak ayakla çok merdivenli ziggurata benzer başka bir mabede hızlıca çıkıp inmek zorunda kaldık. Yıllar önce Hayfa'da gitmişim bir Bahai Tapınağına. Sirtını tepeye yaslamış olan tapınağın, çevresindeki alan envai çeşit ağaç ve bitkilerle donatılmıştı. Bu arada gittiğimi söyledim, fakat içerisinde sokmadıklarını da belirtmem gerekir.

³ İbn Battûta, Ebû Abdullah Muhammed İbn Battûta Tancî, *İbn Battûta Seyahatnâmesi, I-II*, (Çeviri, İnceleme ve Notlar: A. Sait Aykut), YKY, İstanbul 2004, II, 623; Raziye'nin hayatı ve şiirleri ile ilgili olarak geniş bilgi için bkz. Bahriye Üçok, "Delhi Müslüman-Türk Sultanlığının Kuruluşu ve Sultan Raziye'nin Saltanatı", *AÜİFD*, Ankara 1961, VIII, s. 133. kaynakça, 125-134.

Hindu Tapınakları

Bahai Tapınağı (Dış ve İç Mekan)

Bu sefer Delhi'de ücreti mukabilinde girebildim bir Bahai Tapınağına. İrani mimar Feriburz Sehba tarafından lotus ieđi Şeklinde tasarlanan Bahai mabedi, 1986 yılında bitirilebildi. Bahailik malum olduğu üzere 19. yzyılda ortaya çıkan, dnyanın hemen hemen btyn lkelelerinde mntesibi olan dnya vatandaŐlıđı idealine sahip bir inançtır. Bahailerin, Delhi'nin neredeyse en önemli bølgesinde yaptıkları bu mabetle iyi para bastıklarını rahatlıkla söyleyebilirim.

Bahai mabedi ziyareti sonrasında eski Őehir sınırları içerisinde yer alan, iŐti'nin tnrbesine giderken geçtiğimiz gibi dar sokakların arasında yürüyerek ulaŐtıđımız Nizameddin Evliya Klliyesi vardı sırada. Dar sokaklar bittikten sonra yine dar olan dehliz gibi labirenti andıran yollardan girdik dergaha. Dergahın etrafı tuğladan gece konduvari yapılarla epe evre kuŐatılmıŐ idi. Dergahın yanında geçerken gördüğümüz bir havuz vardı ve suyu temiz grnmese de içerisinde yıkanan ve yzen çocukların varlığı dikkatimizi çekmiŐti. Dar koridorların hemen her yerinde kadın, erkek yaŐlı genç dilenci bulunuyordu. Avluya girdiğimizde iđne atsan yere dūŐmeyecek gibi insan kalabalığı bizi karŐıladı. Ma-

halli kıyafetleriyle saçları açık genç bir kız, garip sesler çıkartarak ileri geriye koşturup duruyordu. Tezgahlarda gül, muhtelif yazılarda kumaşlar, kitapçıklar satılıyordu. Çevredeki mezar lahitlerinin üzerleri gül parçaları ile kaplanmıştı. Yakılan tütsüler kesif bir koku yayıyordu. İlk önce dostum Doç. Dr. Fazlı Arslan Beyefendi'nin isteğini yerine getirerek, Türk asıllı şair, tarihçi, mutasavvıf ve musikişinâs⁴ Emir Hüsrev-i Dihlevî'nin (ö. 725/1325) kabrini fotoğrafladım. Ardından Çiştîyye tarikâtının önde gelen şeyhlerinden olan Nizâmeddin Evliyâ'nın (ö. 725/1325).⁵ Muinüddin Çiştî'nin dergâhı için söylediklerimizin alâsı burada da mevcuttu.

⁴ Hayatı hakkında geniş bilgi için bkz. Rıza Kurtuluş, "Emir Hüsrev-i Dihlevî", *DİA*, XI, 135-137; Emir Hüsrev'in musiki yönüyle ilgili olarak da bkz. Fazlı Arslan, *İslâm Medeniyetinde Musiki*, İstanbul 2015, s. 151-181.

⁵ Hakkında geniş bilgi için bkz. Azmi Özcan, "Nizâmeddin Evliyâ", *DİA*, İstanbul 2007, XXXIII, 179, 180.

İngilizlerin kurduğu Delhi'nin yeni bölgelerinde yapılan Mahatma Gandhi Parkı ve Yakıldığı Yere gittik. Çevre düzenlemesi Bahai Mabedi kadar olmasa da buraya önem verildiği anlaşıyordu. Gandhi'nin yakıldığı yerden çıktuktan sonra yolda bir kobra yılanı oynaticısına rastladık. Yaşlı Hindu'nun bu arada işinin rast gittiğini de söyleyebilirim. Hem benden hem de grubumuzdaki diğer arkadaşlardan külliyetli miktarda rupiyi kopardı.

Şehir içinde panoramik bir tur atarak Hindistan Parlamento binasını ve İngilizler döneminden kalma cadde ve sokakları gezdik. Bu kısımlar Hindistanın banliyolarına hiç benzemiyordu. Gösteriş, lüks ve şaşa burada çok daha belirgindi. Bu gezinti kısa sürdü yolumuz yine dar sokaklara, tarihin olduğu kısımlara çıktı. Dar sokalarda otobüsümüzden indik ve tuk tuklara bindik. Şimdiki güzergahımız ise tanrıların, insanların ve araçların birbirlerine çarpmadan dolaştıkları dar sokaklardan geçerek gittiğimiz Muhammed Bâkî-billâh (ö. 1012/1603) Külliyesi idi. Daha önce zikrettiğimiz üzere kendisi İmam Rabbânî'nin mürşidi ve Nakşibendiliği Hindistan'a yayan kişidir. Bu külliye de kalabalıktı. Birkaç katlı binanın medrese olarak kullanıldığını rehberlerimizden öğrendik. Avluya girerken binanın balkonlarından bakan birçok çocukla selamlaştık. Kabristanın ve çevre binaların bakımsız oldukları görülüyordu. Türbenin içerisi, dışarısına göre daha iyi konumda idi. Diğer külliyelerde görmemiştim, fakat burada getirilen yemekten alabilmek için ellerindeki taslarıyla gelenler bulunuyordu.

Muhammed Bâkî-billâh Türbesi

Eski Delhi'nin kapılarından birisi olan Türkmen Kapı'sına yakın bir yerde bulunan, ara sokaklarda kalan Hazret-i Şâh Ebu'l-Hayr'ın dergahını da ziyaret sonra Delhi Cuma Camii Delhi'de uğradığımız son mekan oldu.

Türkmen Kapısı

Delhi Mahalleleri

Zaten cuma namazı için fazla bir vaktimiz kalmadı. Dar sokaklardan hızlıca geçerek ilerliyorduk. Bu arada yol boyu dükkanlar açıldı, karşılıklı iki lokantaya denk geldik. Kapısında onlarca kişi diz çökmüş bekliyorlardı. Rehberimize bunların neden böyle beklediklerini sordum. O da zengin birisi lokantada yemek yedikten sonra birkaç kişinin yemek ücretini de karşıladığı için, nasiplerini alabilmek umuduyla bekledikle-

rini söyledi. Burada bulunan grubun hepsinin karınlarını doyurma bah-tiyarlığına erişmekten mutlu olduğumuzu belirtmek isterim. Sevabımızı burada paylaşarak götürdüğümün farkındayım, fakat ister inanın ister inanmayın sadece 500 rupi (takriben 7 dolar) karşılığında yirmi beş insanın karnını doyurma fırsatını bize verdiği için Cenab-ı Allâh'a şük-rettim. Karşıdaki lokantanın önünde bekleyenleri yine bizim arkadaşlar doyurdular. Namaz için fazla vaktimiz kalmamıştı, organizatörümüze, namaz çıkışı birkaç lokanta daha dolaşarak orada bekleyenler içinde katkı sunmak istediğimiz belirttim, fakat bu mümkün olmadı. Programımızın yoğunluğu nedeniyle otele dönmek zorunda kaldık.

XVII. yüzyıla ait olan Delhi Cuma Camii, Şâh Cihân'ın başkenti Agra'dan Delhi'ye taşıyarak (1638), buraya Şâhçihânânâd adını vermesinin arkasından başlattığı yoğun imar faaliyeti esnasında inşa edilen önemli bir eser olup Hint-İslâm mimarisinin zarif ve aynı zamanda devasa ölçüleriyle de zirvesini teşkil etmektedir. Eserin yapımına 1644'te başlanmış, 1658 yılında ancak tamamlanabilmiştir. O dar sokakların arasından geçerken, o yolların böylesine görkemli ve heybetli bir camiye çıkacağını o an için fark edemiyorsunuz. Babürlü güç ve azametini bu eserde rahatlıkla görebiliyorsunuz. Vakit kalmamıştı, caminin avlusunda kavurucu güneşin altında kendimize yer bulabildiğimiz. Allah'tan geniş korunaklı şapkalarımız vardı.

Yemek

Genelde lüks otellerde kahvaltı ve akşam yemeklerimizi yediğimizden bu konuda pek sorun çıkmamıştı. Programımız çok yoğun olduğundan serbest vaktimiz de neredeyse yok denecek kadar azdı. Bundan dolayı halkın yemek yediğı ortamları pek görme imkanımız olmadı, fakat yukarıda belirttiğimiz üzere eski şehrin sokaklarında çok uygun fiyatlara karnınızı doyurmanız mümkün gözüküyor. Ben daha önce gezdiğim yerlerde de bu durumu sorun etmemiştim, helalinden olduktan sonra halkın yemek yediğı yerlerde bir sorun görmüyordum. Gerçi organizatörümüz her akşam farklı bir Hind yemeğı yememiz için and içmiş olsa gerek, otellerin lokantaları dışında gidilen yerlerde, müzik eşliğinde gayet güzel ve nefis yemeklerden tatma imkanı bulduk. Bu arada baharat meselesinin benim için çok da sorun olmadığını ifade etmek isterim. Zira bilindiğı üzere insanlar baharat yollarını ele geçirmek için Ortaçağlarda çok kanlı savaşlar yapmışlardı. Bugün hiçbir şekilde kan akıtmadan ve zahmetsizce gelen bu nimetten faydalanmamak herhalde hoş olsa gerektir.

Lokanta Karşılama

Alışveriş

Konuya girerken aşğın ya da tüccarın Hind elinden kumaş getirdiğini, bedestana açıp oturduğunu söylemiştik. Hind elinden benim ne getirdiğimi merak ediyorsanız eğer kısaca söyleyeyim: Neredeyse 50 dolara yakın para vererek aldığımı, ilginç bir Nepal hançeri, Pungi denilen zurna sesini hatırlatan üflemeli bir saz, Hintli kadın satıcıların bas-kısına dayanamayarak aldığım birkaç tane kırılent kılıfı, masa örtüsü, şal ve çanta. Deri malzemelerin oldukça ucuz olduğu ifade edilse de gezmek ve almak için fırsatımızın olmadığını da burada eklemek isterim.

Hind Hançerleri ve Pungi

Az zamanda çok yer gördük. Ajmer, Jaipur, Agra, Sirhind ve Delhi. İslâmî dönemlere ait çok sayıda tarihi eseri ziyaret ettik. Hindistan'ı Müslümanlaştıran, vatanlaştıran sultan, evliya birçok kimsenin kabirlerini ziyaret ettik. Allah bu ülkeye katkı sunanları mağfireti ile bağışlasın. Emevîlerden beri bu coğrafyanın Müslümanlaşmasına katkı sunanların hepsinden Allah razı olsun. Mekanları cennet olsun.

Birkaç günlük bu yoğun programlı geziden gördüğüm, bizde de olduğu gibi bu coğrafyanın yeniden Müslümanlaşmasının gerektiğidir. Hind kültür ve dinleri hakkında bir şey söylemek istemiyorum, fakat İslâmî çevrelerin durumlarının hiçte iyi olmadığı, Muineddin-i Çiştî, İmam Rabbanî, Nizâmeddin Evliya ve diğer alim ve mutasavvif kişilerin mezarları ve külliyesi çevresinde oluşturulan ritüeller ve yaşam tarzından rahatlıkla anlaşılmaktadır. Buraların yeniden kitabî İslâm ile tanışması, gerçeklerin üzerini kapatan kabukların kırılması gerektiğini acizane düşünüyorum.

Bir taraftan nükleer güç olan, kendi teknolojisi bulunan Hindistan, diğer taraftan ise açlık sınırlarında yaşayan insanlar. Büyük bir tenakuzun olduğu açıktır. Hızlı nüfus artışı ve adil olmayan bir ekonomik sistem, aslında çok bereketli ve münbit olan bu coğrafyanın çocuklarının karnını doyurmadığı ve mutlu etmediği görülmektedir.

Son olarak diyebileceğimiz husus, Türkiye'deki sivil toplum kuruluşlarının, yukarıda kısaca belirttiğimiz üzere tarihte bizim coğrafyamızın maddi ve manevi anlamda geliştirilmesinde ve şekillendirilmesinde katkı sunan bu insanların çocuklarına ve torunlarına aynı lde destek olmalarının gerekliliği ve Hindeline hizmet götürülmesinin lzmununun izahtan vareste olduğudur.